

เรือนอนุสารสุนทร เป็นเรือนไม้กาแลแบบล้านนา สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๕ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น นิทรรศการวิถีชีวิตและเครื่องดนตรีล้านนา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเป็นประธานในพิธีเปิดนิทรรศการเครื่องดนตรีล้านนา ณ เรือนอนุสารสุนทร เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้มีการบูรณะซ่อมแซมอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๐ ปัจจุบันได้ปรับให้เป็นนิทรรศการวิถีชีวิตล้านนา สำหรับคณาจารย์ นักศึกษา ชุมชน และผู้สนใจทั่วไปได้เยี่ยมชม หรือจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม

กาแล

กาแล (กาพปก) เป็นไม้แกะสลักลวดลายที่นำมาติดตรงยอดจั่วหลังคา เป็นทั้งเครื่องประดับที่แสดงความสามารถในเชิงช่าง และมีประโยชน์คือช่วยให้นักหรือกาไม่กล้ำกาทะหลังคา เพราะชาวล้านนาเชื่อว่าเป็นอัมพมงคล ในล้านนาและรัฐฉานมีวรรณกรรมเรื่อง กาแลออกหน่อ หรือ แปดแฉ่งออกยอด ซึ่งเชื่อว่าหากกาแลออกหน่อ คือเรือนหลังใดที่มีตะไคร่น้ำมาเกาะตรงกาแล แสดงว่าเป็นผู้มีบุญและบ้านหลังนั้นจะมีแต่ความสงบสุขร่มเย็น

เรือนอนุสารสุนทร เรือนล้านนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

เลขที่ ๒๐๒ ถ.ช่างเผือก ต.ช่างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร: ๐๕๓ ๘๘๕ ๘๖๐, ๐๕๓ ๘๘๕ ๘๘๐

www.culture.cmru.ac.th

๑ หลองข้าว

หลองข้าว หรือยุ้งฉางข้าว นิยมสร้างเป็นอาคารยกพื้นสูง ด้านบนสำหรับใช้เก็บข้าวเปลือกมีทางเดินโดยรอบ มักนำปฏิทินปักข้าวที่เป็นแผ่นไม้ยาว ชิดเป็นตารางไว้ตามความยาว มีด้านซ้ายและขวาด้านละ 15 ช่อง ตามวันข้างขึ้นข้างแรม มีสัญลักษณ์ตามวันที่เหมาะสำหรับการปักข้าวไปดำ นิยมวาง “โกนเผิง” คือกลองไม้หรือท่อนต้นลานที่เจาะเป็นโพรงสำหรับเสียงผิง ด้านล่างสำหรับเก็บสิ่งของเครื่องใช้ทางการเกษตร หรือเก็บเกวียนภายในหลองข้าวบางครั้งจะใช้เป็นที่เก็บฟักเขียวหรือฟักทอง เพราะการดูดความร้อนของกองข้าวเปลือกจะช่วยให้เนื้อด้านในจะไม่น่า

๒ ครัวกรมอง

ครัวกรมอง หรือครัวกระต่อง สร้างเป็นอาคารชั้นเดียวติดพื้น มุงหลังคาครอบครัวกระต่องไว้ ในการสร้างครัวกรมองนั้น มีความเชื่อว่าจะต้องได้สัดส่วนที่เป็นมงคล โดยใช้ขนาดฝ่าเท้าของเจ้าของเรือนเป็นตัววัด โดยวางไปตามลำดับตั้งแต่หัวมืองไปจนสุด แล้วนับโหล ดังนั้น “ไร้ต่อเล่า (ลำบากจนเฒ่า-ไม่ตี) ออยากข้าวซูปี (หิวข้าวหรือข้าวไม่พอกินทุกปี-ไม่ตี) บ่อยากข้าวสักปี (มีข้าวเหลือเพื่อไม่อดอยาก-ตี) เป็นดีแควนเหลือท่าน (อุดมสมบูรณ์กว่าคนอื่น-ตี) อยู่ดีปะซี (สุขสบายไม่เจ็บไข้ได้ป่วย-ตี) ท่านไร่รามี (คนอื่นอดอยากแต่เราไม่กิน-ตี) ให้นับอย่างนี้ไปจนสุดแล้วท่านายตามนั้น นอกจากนั้นยังพบว่าในตำรับยาสมุนไพรที่เกี่ยวกับการไล่มีบางตำรับ จะนำเสี้ยนครกหรือเสี้ยนมอมาใช้ โดยเฉพาะครกหรือสากมอของเรือนแม่หม้ายจะพบมากเป็นพิเศษ

๓ ห้องนอน

เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อน ส่วนมากจะมีเพียงห้องเดียว แต่จะมี “ผ้ากั๊ง” หรือผ้าม่านที่ใช้แขบเขต ใช้ “สะลิ” หรือฟูกสำหรับรองนอน โดยทิศตะวันออกจะเป็นพื้นที่สำหรับหัวหน้าครอบครัวหรือผู้อาวุโส ส่วนทิศตะวันตกเป็นพื้นนอนของลูกสาว หรือลูกชายที่อยู่ในวัยเด็ก หากผู้ที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวล่วงเข้าไปในเขตห้องนอนจะต้อง “เสียผี” คือทำขนมขอมมาตอมผีเรือน หากมีคนตายผิดปกติในห้องนอน เช่น ตายทั้งกลม จะต้องเจาะพื้นเรือนแล้วเอาศพหย่อนลงไป ไม่สามารถหามศพออกทางประตูห้องนอนได้

๔ ห่มยนต์

ห่มยนต์ คือแผ่นไม้แกะสลักเป็นลวดลายที่ติดไว้ด้านบนของประตูเข้าห้องนอน เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่หลังประตูนั้นเป็นพื้นที่เฉพาะของครอบครัวแขกหรือผู้ที่มาเยือนไม่สามารถก้าวล่วงเข้าไปได้ และเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะปกป้องไม่ให้สิ่งชั่วร้ายเข้าไปยังพื้นนอน เพราะยามค่ำคืนเป็นช่วงเวลาที่ถูกผีปีศาจออกหากินหรือทำร้ายผู้คน ห่มยนต์จะช่วยปกป้องให้ผู้ที่อยู่ในห้องปลอดภัยจากอัตรายทั้งปวง

๕ หิ้งผีปู่ย่า

ในอดีตนั้นชาวล้านนาจะไม่นิยมนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานไว้บนเรือน แต่สิ่งที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจและไหว้สักการะคือผีบรรพบุรุษ จึงมีการสร้างหิ้งผีปู่ย่าไว้ด้านทิศตะวันออกของบ้าน โดยมีพานหรือถาดใส่ดอกไม้ นิยมนำต้นหมากผู้หมากเมียมาใส่ขวดหรือแจกันมาวางไว้ด้วย บางครั้งจะนำรูปปูนี้อยสถาน รูปภาพพระเถระหรือบรรพบุรุษ และขันครุ ตลอดจนคัมภีร์ไบเบิลหรือพิสปาทที่เป็นสมบัติส่วนตัวมาเก็บไว้ในส่วนดังกล่าว

๖ บันได

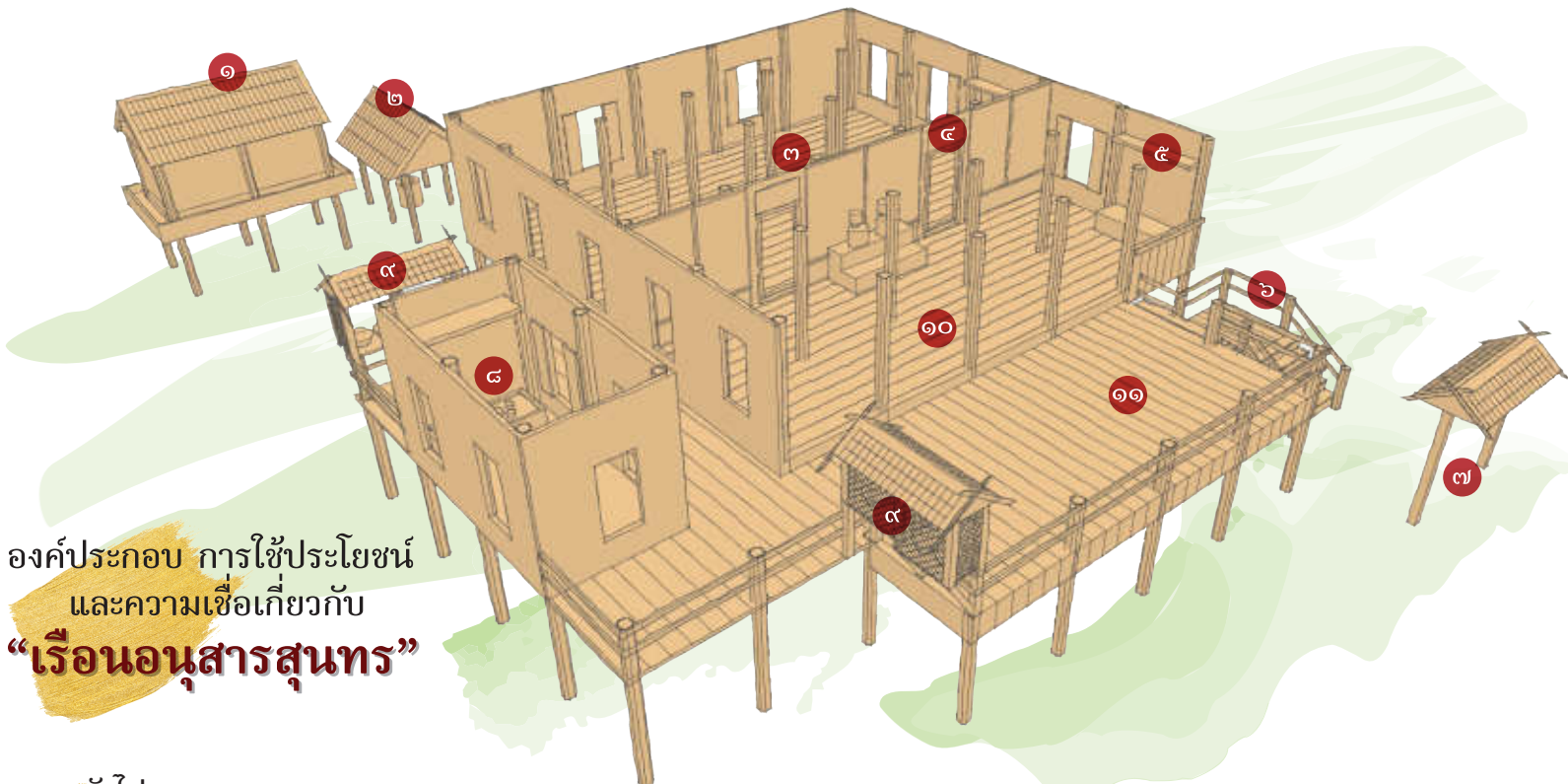
ชาวล้านนาจะสร้างบันไดที่มีจำนวนขั้นบันไดเป็นเลขคู่ และมีทางขึ้นทางทิศตะวันออก ในอดีตทางขึ้นจะมีอ่างน้ำ หรือตั้งโองน้ำไว้สำหรับล้างเท้าก่อนขึ้นเรือน มีความเชื่อสืบกันมาว่าคนที่เป็น “ผีโพงเรียน” เมื่อลงเรือนไปหากินของควาในเวลากลางคืน หากกลับบันไดโดยเอาด้านล่างขึ้นด้านบน ผู้ที่เป็นผีโพงเรียนก็จะไม่กล้าขึ้นบ้าน เพราะจำได้ว่าบ้านเหมือนเดิม แต่บันไดไม่เหมือนเดิม ปกติแล้วฝ่ายหญิงจะขึ้นลงเรือนโดยใช้เฉพาะบันไดด้านหลังเท่านั้น และแขกจะไม่นับขึ้นเรือนทางบันไดด้านหลัง

๗ ชุ่มประตู

ชุ่มประตู เป็นอาคารประกอบด้านนอกสุดของเรือน นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งทำเป็นเสาและคาน หลังคาแบบจั่วขึ้นเดียว ติดกาแล้ไว้ทั้ง 2 ด้าน มีประตูแบบกระแฉกไม้เพื่อเปิดและปิดเพื่อป้องกันสัตว์หรือคนทั่วไปไม่ให้เข้าถึงตัวเรือนได้ง่าย

๑๑ ขานบ้าน

ขาน หรือที่ชาวล้านนาออกเสียงว่า “จาน” เป็นพื้นที่โล่ง ไม่มีหลังคาคลุม จึงนิยมทำเป็นพื้นระแนงเพื่อระบายน้ำฝน นิยมทำไว้ 2 ส่วน คือด้านหน้าสำหรับทำกิจกรรมทั่วไป และด้านหลังสำหรับการเตรียมอาหารและซักล้าง

องค์ประกอบ การใช้ประโยชน์ และความเชื่อเกี่ยวกับ “เรือนอนุสารสุนทร”

๘ ครัวไฟ

ครัวไฟ หรือห้องครัว เป็นพื้นที่สำหรับประกอบอาหาร โดยเตาไฟหรือแม่ชีไฟที่สร้างบนเรือนจะทำเป็นกระบะดิน แล้วนำดิน 3 ก้อนมาทำเป็นก้อนเส้าหรือที่วางหม้อ ด้านบนของเตาไฟจะสานไม้ไผ่เป็นตะแกรงสำหรับวางผัก กระเทียม หรือภาชนะจักสานใหม่ เพราะควันไฟและความร้อนจะช่วยให้ไม้มีมอดมากัดกินเสียหาย หากข้าวที่นึ่งเป็นสีแดง ชาวล้านนาเชื่อว่าเป็ลางไม้ดี บางครั้งเมื่อสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยและหาสาเหตุไม่ได้ ผู้อาวุโสฝ่ายหญิงจะเตรียมหมากเมี่ยงพลูยาและเครื่องเช่นไหว่ต่างๆ นำหม้อมี้นึ่งมาพินด้วยฝ่าขาว เอาไม้สอดไว้และถือแกว่งไปมา เพื่อเชิญ “ผีย่านหม้อมี้นึ่ง” มาบอกสาเหตุ หรือซักถามเรื่องอื่นๆ ผ่านร่างทรงนั้น

๙ รำนน้ำ

รำนน้ำ หรือชั้นสำหรับวางหม้อมี้นึ่งและกระบะยัดก้นน้ำ ชาวล้านนานิยมสร้างไว้หลายที่ เช่น รำนน้ำหน้าบ้านสำหรับผู้คนที่สัญจรผ่านไปมา รำนน้ำบนเรือนที่อยู่บริเวณขานสำหรับแขกและหัวหน้าครอบครัวหรือผู้อาวุโสฝ่ายชาย ส่วนรำนน้ำที่อยู่ด้านหลังสำหรับผู้หญิงและเด็ก สำหรับหม้อมี้น้ำพบว่ามีการนำฟางข้าวมามัดรวมแล้วตัดมันให้เป็นวงกลม หรือนำबरเพ็ดมาขุดให้เป็นวงรอบก้นหม้อมี้น้ำ ซึ่งความชื้นจากหม้อจะทำให้बरเพ็ดที่เป็นสมุนไพรสดอยู่เสมอ

๑๐ เติ่น

เติ่น เป็นพื้นที่โล่งที่ยกขึ้นสูงมาจากขานบ้าน เป็นพื้นที่สำหรับนั่งเล่น รับประทานอาหาร หรือรับแขก คานไม้ที่รองรับเติ่น เรียกว่า “ตัง” ซึ่งมีคำอุบ่าวอุสาวที่กล่าวว่า “นั่งเตื่อะนั่งเตื่อะ บัตินั่งตังตัง ฟากจะไหลลง ตงจะไหลซ็อน” นอกจากนั้น เติ่นยังใช้เป็นพื้นนอนของลูกหลานที่อยู่ในวัยหนุ่ม หรือแขกที่มามีเยียมเยือน